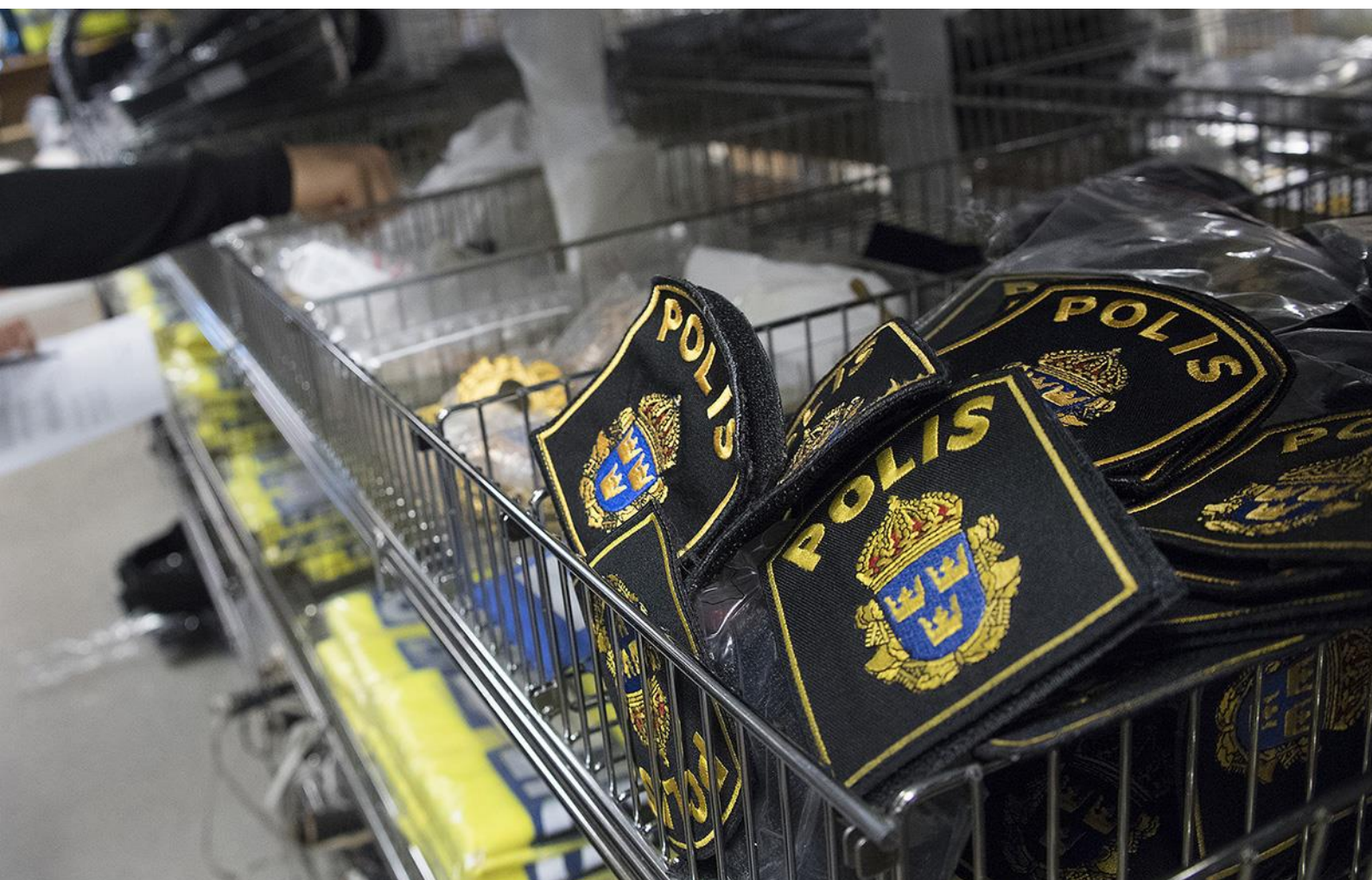

De organiserade bedrägerierna

En rapport om bedrägerier kopplade till organiserade kriminella miljöer

Utgivare: Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Nationellt Bedrägericentrum, 106 75 Stockholm

Dnr: A354.340/2021

Omslagsfoto: Nationella operativa avdelningen

Upplaga: Intrapolis

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning	7
1.1 Uppdragsbeskrivning	7
1.2 Material, tillvägagångssätt, avgränsning och begränsningar	8
1.3 Metod.....	9
1.4 Definitioner.....	9
2 Bakgrund	11
2.1 Bedrägeribrottslighetens utveckling	12
2.2 Olika former av bedrägeribrott	14
3 Analys	18
3.1 Fördelning av skäligen misstänkta, brottskods-kategorier och uppgiftssamlingar	18
3.2 Kopplingar mellan individer och brottskoder	22
4 Slutsatser och rekommendationer	26
5 Källförteckning	28

Sammanfattning

Bedrägeribrottsligheten är i förhållande till annan typ av brottslighet en förhållandevis riskfri kriminell aktivitet. Det kan konstateras att relationen mellan den organiserade brottsligheten och bedrägeribrotten är uppenbar och en av de mer vinstdrivande aktiviteterna dessa aktörer kan hänföra sig åt. Detta kan konstateras när vi mäter insatsen och risken i förhållande till utdelning i form av brottsvinster. Skulle en sådan prioritering bli aktuell så rekommenderar NBC att de strategiska personerna, möjliggörare och specialisterna inom bedrägeribrottsligheten prioriteras i första hand.

Denna rapport har för avsikt att ta fram ett strategiskt kunskapsunderlag avseende organiserade kriminella miljöer och olika former av bedrägeribrottslighet. Syftet med rapporten är att generera ett strategiskt kunskapsunderlag där förhållandet mellan organiserade kriminella miljöer och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) analyseras. Målet är att identifiera och diskutera risker och utmaningar och därigenom bidra till NBC:s strategiska förmåga att stärka samhällets motståndskraft mot bedrägeribrottslighet. I rapporten används begreppet organiserade kriminella miljöer för att beskriva kriminella nätverk som vanligt beskrivs som organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism.

Rapportens frågeställningar har varit att besvara a) vilken koppling det finns mellan organiserade kriminella miljöer såsom organiserad brottslighet och extremism och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) samt b) vilka rekommendationer kan ges utifrån analysen av materialet och av processen med att genomföra uppdraget.

Svaret på den första frågan är tydlig. Sambandet mellan den organiserade brottsligheten som aktör och bedrägeribrottsligheten som brottsfenomen ger vid handen att NBC kan konstatera att bedrägeribrotten är en bland flera mycket framgångsrika vinstdrivande kriminella aktiviteter som individer och grupper inom organiserade kriminella miljöer engagerar sig inom. De individer som ägnar sig åt olika former av bedrägerier förekommer i stor utsträckning i Polismyndighetens olika uppgiftssamlingar.

Det kan också konstateras att brottsformer som ligger närmare våldsanvändning, exempelvis utpressning, och brottsformer som kräver lägre kompetens som exempelvis häleri dominerar det analyserade materialet i de tematiserade uppgiftssamlingarna som avhandlar socialt utsatta områden. Ett liknande, omvänt mönster kan noteras avseende de bedrägeribrott som ställer högre kompetens, exempelvis bedrägeri genom social manipulation, identitets- och fakturabedrägeri. Dessa bedrägeribrottsformer har en tydligare koppling till de tematiserade uppgiftssamlingar som avser terrorbrott respektive ekobrott.

De bedrägeribrott som genomförs via bidragsbrott och penningtvätt uppvisar ett något avvikande mönster. Dessa bedrägeribrottsformer uppvisar en något högre andel av kopplingar till uppgiftssamlingar som avser terrorbrott jämfört med andra uppgiftssamlingar.

Den genomförda analysen visar att det tycks förekomma en överlappning mellan individer som kan kopplas till olika former av organiserad brottslighet och våldsbejakande

extremism. Trots denna överlappning kan tydliga kluster urskiljas av individer som sannolikt är specialiserade på vissa brottstyper. Det bör noteras att analysen visar kluster av individer som endast förekommer i uppgiftssamlingar som avser terrorrelaterad brottslighet i kombination med Narkotika och vapen.

Rapporten visar också att bedrägeribrott genererar ansevliga brottsvinster som kan utgöra en strategisk resurs för de olika kriminella nätverk som begår brotten. Enligt NBC:s beräkningar genererar bedrägeribrottsligheten drygt 2 miljarder kr i brottsvinster per år. Detta motsvarar de ungefärliga årliga vinstmarginalerna för narkotikaförsäljning i första led i Sverige¹. Notera att detta belopp inte inkluderar brottsvinsterna från så kallade välfärdsbedrägerier. Detta innebär att de olika typerna av organiserad brottslighet regelbundet ges tillgång till ansevliga finansiella medel som sedan kan användas för investeringar i såväl den kriminella kontexten som den lagliga ekonomin. I sin förlängning innebär detta också att dessa brottsvinster kan vara systemhotande till sin karaktär.

Det kan även noteras att det finns ett samband mellan bedrägeribrottsligheten och det grova våldet i kriminella miljöer. Det är dock oklart på vilket sätt bedrägeribrotten påverkar våldsutvecklingen i Sverige. Om det beror på att brottsvinster skapar konkurrensutsatta situationer inom den kriminella miljön som stör den kriminella dynamiken genom att tidigare mindre tongivande individer får maktpositioner eller om det är handlar om konkurrens inom bedrägerimarknaden, eller om det endast är inkomstkälla som möjliggör annan brottslig verksamhet har inte kunnat analyseras inom ramarna för denna rapport. Förhållandet och sambandet mellan den ökande våldsbrottsligheten och bedrägeribrottsligheten bör studeras närmare, speciellt mot bakgrund av att NBC i andra kartläggningar, kan konstatera ett samband mellan den senaste tidens skjutningar och bedrägeribrottsligheten.

Under arbetets gång har rapportens producent vid ett flertal tillfällen stött på handläggare som har noterat förekomsten av brottsvinster härrörande från olika former av bedrägeribrott i samband med utredningar av olika våldsbrott. Typiskt sett faller dessa brottsvinster utanför den pågående förundersökningen. Dessa belopp kan vara ansevliga och det torde ge strategiskt brottsförebyggande- eller riskreducerande effekter om dessa brottsvinster togs i beslag i syfte att förhindra återinvestering i annan allvarlig brottslighet där det dödliga våldet finns med i bilden. NBC föreslår att bedrägeriutredare tydligare bidrar till ärenden om skjutningar i kriminella miljöer inom ramen för PUG.²

---

¹ A193.902/2021 Lärdomar av Encrochat –Analysprojekt Robinson

² Se vidare Polisens metodstöd för utredning av grova våldsbrott. Polismyndigheten, version 4, september 2017.

1 Inledning

Säkerhetshoten i Sverige förändras kontinuerligt och utmaningarna från organiserade kriminella miljöer (som organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism) har inte varit så omfattande som nu. Kriminella rör sig ofta i en gråzon mellan illegal och legal verksamhet och bedrägerier och bidragsbrott är en viktig inkomskälla för dessa miljöer.³

Rikspolischefen beslutade den 27 mars 2020 att Nationella operativa avdelningen (Noa) skall vara processägare för bedrägeribrott samt att Nationellt bedrägericentrum (NBC) från och med den 1 april 2020 skall placeras vid avdelningen. I rapporten *Analys av kärnverksamheten mot 2024*⁴ framgår att polisens förmåga att utreda bedrägeribrott behöver förstärkas. Verksamhetsanalysen föreslår bland annat att NBC:s förmåga till brotts- och ärendesamordning behöver säkerställas och utvecklas. NBC ska dessutom inrätta en utvecklad analysförmåga och utveckla samarbetet med såväl polisens under rättelsetjänst som IT-brottscentrum.⁵ NBC ska framöver hantera processledning för bedrägeribrottsligheten. I uppdraget ingår såväl metodutveckling som effektiviseringsfrågor. NBC ansvarar för det strategiskt brottförebyggande arbetet på nationell nivå. De kan också initiera operativa insatser inom området. I samarbetet med polisregionerna kan uppgifter fördelas av NBC till polisregionerna.

Som ett led i att hantera delar av dessa utmaningar beslutade Utredningsenheten vid Nationella operativa avdelningen (Noa), den 22 juni 2021, att NBC ska ta fram ett strategiskt kunskapsunderlag där kopplingen mellan organiserade kriminella miljöer och brott mot 9 kap BrB analyseras. I uppdraget har ingått att identifiera och diskutera risker och utmaningar. Analysen ska fungera som underlag kring NBC:s uppbyggnad och egen förmågeutveckling inom ramen för utredningsenhetens processansvar. Rapporten är således endast en förstudie.

1.1 Uppdragsbeskrivning

NBC arbetar inte med utredningsverksamhet och har ingen självklar insyn i pågående förundersökningar. Den koppling som finns till verksamheten inom utredningsprocessen sker inom ramen för att detektera (identifiera) mönster på aktiviteter inom de organiserade kriminella miljöerna som har bäring på bedrägeribrottsligheten. Sådan rapportering sätts sedan samman och delges till berörda parter för att förädla olika typer av lägesbilder eller prioritera polisverksamhet. Syftet med den här rapporten är att generera strategiskt kunskapsunderlag där förhållandet mellan organiserade kriminella miljöer och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) analyseras. Målet är att identifiera och diskutera hot, risker och utmaningar och därigenom bidra till NBC:s strategiska mål med att stärka samhällets förmåga att motstå bedrägeribrottslighet. Vidare är målet med uppdraget att bidra till NBC:s förmåga att uppfylla de övergripande målen som syftar till att uppnå strategiskt brottförebyggande effekter rörande bedrägeribrottsligheten (något som också kan med-

³ Polismyndigheten (2021). *Myndighetsgemensam lägesbild organiserad brottslighet 2021*. Nationellt underrättelsecentrum.

⁴ NOA, A176.096/2019

⁵ Polismyndigheten, A231.788/2020

föra att brottsvinsterna från denna brottslighet minskar) mot dessa aktörer. Denna rapport utgör ett kunskapsunderlag i NBC:s förmågeutveckling. Analysen skall fungera som underlag för NBC:s uppbyggnad och egen förmågeutveckling inom ramen för processansvaret. Det innebär att rekommendationer i rapporten dels kommer att bestå av analys av erhållet material dels kommer att utgöras av analys av olika rapporter och analyser från Polismyndigheten och andra relevanta myndigheter samt kunskapsinhämtning från expertis verksamheter vid olika myndigheter.

Uppdragets frågeställning är följande:

1. Vilken koppling finns mellan organiserade kriminella miljöer såsom organiserad brottslighet, våldsbejakande extremism och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612)
2. Vilka rekommendationer kan ges utifrån analys av materialet och av processen med att genomföra uppdraget

1.2 Material, tillvägagångssätt, avgränsning och begränsningar

Rapporten är en förstudie och är avgränsad till brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612). I 9 kap BrB ingår förutom bedrägeri även brottstyper som utpressning, hälerier och ocker. Den här rapporten bygger bl.a. på material inhämtat från Polismyndighetens egna datasystem. Underlag om antal brott mot 9 kap BrB, har tillhandahållits av Noa:s verksamhetsstöd. Underlag rörande skäligen misstänka personer för brott mot 9 kap BrB har inhämtats från IT-systemet STATUS⁶ och tillhandahållits av Region Stockholm. NBC har överlämnat materialet till underrättelseverksamheten som har undersökt antal förekomster på individnivå i Polismyndighetens Särskilda uppgiftssamlingar (SUS). Materialet har sedan återlämnats till NBC i anonymiserad form. Utan medverkande enheter inom Polismyndigheten hade den här kartläggningen inte varit möjlig. Samtidigt innebär upplägget att NBC har saknat kontroll över datainhämtningen och endast genomfört den övergripande analysen i anonymiserad form som nu presenteras i rapporten. Att NBC har saknat tillgång till materialet har resulterat i vissa avgränsningar. Bland annat har det inte varit möjligt att genomföra fördjupade analyser av materialet. Det har varit en viss begränsning i analysen att NBC saknat tillgång till materialet. Bland annat har det hindrat en fördjupad analys av relationerna och kvalitetssäkring av vad relationerna består i och dess inklusionskriterier. Det är viktigt att underrättelseinformation inte delas i obehandlad form till polisens andra verksamhetsdelar för att skydda källor eller vissa metoder. I det fortsatta arbetet med att stärka NBC:s förmåga att förebygga och förhindra bedrägeribrotten inom de organiserade kriminella miljöerna är ett fortsatt samarbete nödvändigt mellan olika funktioner inom Polismyndigheten. Ett brett och transparent samarbete internt och externt borgar för att stärka myndighetens arbete med att uppnå de mål som

---

⁶ STATUS är ett beslutstödssystem bestående av applikationer byggda på QlikView-plattformen. Applikationerna innehåller en mängd olika datakällor och används inom många olika processer, främst inom strategisk och operativ ledning och styrning. Typiska användare är analytiker, controllers, chefer och övriga beslutsfattare.

fastlagts i *Framgångsrik brottsbekämpning och uppklaring*.⁷ Vidare är det värt att notera att olika typer av inhämtning på bedrägeriområdet tidigare inte har varit en huvudsaklig prioritering för Polismyndigheten och att information om bedrägeribrottslighet och dess koppling till de organiserade kriminella miljöerna inte alltid kommit till under rättelseverksamhetens kännedom.⁸ Samtidigt har begränsningarna stundtals varit en fördel i analysen där avsaknaden av detaljer förenklat arbetet med att identifiera mönster och trender i materialet utan att påverkas av eventuell så kallad konfirmeringsbias. Dock bör resultatet från analysen tolkas försiktigt eftersom materialet är behäftat med begränsningar som utan manuell hantering kan påverka resultatet. En sådan begränsning är att när en person förekommer i en SUS innebär inte att denne kan antas vara aktiv inom den relaterade brottstypen. För att exemplifiera; att någon befunnit sig i en bil med en ekobrottsling kan innebära att den personen läggs in i en ekobrottsrelaterad SUS, det gör dock inte personen i fråga till en ekobrottsling. Det ska samtidigt understryckas att alla som har varit föremål för analysen har varit registrerade som skälig misstänkta för brott mot 9 kap BrB.

1.3 Metod

Materialet har analyserats med hjälp av grundläggande nätverksanalys och beskrivande statistik. Nätverksanalys har både ett teoretiskt och ett metodologiskt perspektiv vilket används för att studera mönster och regelbundenheter i relationer mellan olika aktörer. Nätverksanalys har använts för att dels undersöka hur individer som varit skälig misstänkta för brott mot 9 kap BrB under åren 2018–2020 och förekommer inom Polismyndighetens uppgiftssamlingar kan länkas ihop genom olika brottskoder och förekomst i uppgiftssamling. Abstraktionsnivån i analysen är hög och ska snarare ses som en uppskattning av relationer på företeelsenivå än individnivå. Denna avgränsning beror på de begränsningar som materialet varit behäftade med. Detta material har kompletterats med analyser av olika rapporter från Polismyndigheten och andra relevanta myndigheter samt kunskapsinhämtning från expertis verksamma vid olika myndigheter.

1.4 Definitioner

Eftersom analysen bygger på material som skattats av annan verksamhet inom Polismyndigheten, vilar inte rapporten på en egen definition av kriminella miljöer, organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism. Det finns heller ingen svensk definition av begreppet organiserad brottslighet eller internationell konsensus av vad som utgör organiserad brottslighet. Sverige har dock antagit ett europeiskt rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet.⁹ I rambeslutet listas de av Europeiska unionen (EU) gemensamt framtagna kriterierna för denna typ av brottslighet - vilka även är de kriterier som Polismyndigheten stödjer sig på. Sedan 2009 samverkar svenska myndigheter med underrättelser och operativa insatser mot kriminella individer, nätverk och fenomen i en satsning mot den organiserade brottsligheten. Satsningen är på uppdrag av regeringen. Definitionen av organiserad brottslighet är i den myndighetsgemensamma satsningen,

⁷ Uppdrag och Mål. Polismyndigheten 2019. Hämtat från <https://polisen.se/om-polisen/uppdrag-och-mal/>

⁸ Bedrägerier – underrättelsebild 2020. Polismyndigheten.

⁹ Rådets rambeslut (2008/841/RIF) av den 24 oktober 2008 om kampen mot organiserad brottslighet.

som även den utgår från EU gemensamt framtagna kriterierna, att det ska röra sig om minst två personer som varaktigt över tid, begår allvarliga brott i samarbete och i syfte att uppnå ekonomisk vinning.¹⁰

Liknande begrepps användning finns om terrorism och extremism. För närvarande finns ingen universellt accepterad definition av begreppet terrorism (se exempelvis Hoffman, 2006, 1–41). Även vad gäller detta område utgår Polismyndighetens definition från ett rambeslut av EU och svensk lagstiftning på området.

”Terroristbrott utgörs av en handling som allvarligt kan skada en stat eller mellanstatlig organisation om den begås i syfte att; skrämja en befolkning eller befolkningsgrupp, tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att göra något eller att avstå från att göra något eller att destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer” (Se vidare lag 2003:148 om straff för terroristbrott).

Gällande våldsbejakande extremism har Polismyndigheten inte en egen definition. En arbetsgrupp bestående av olika myndighetsrepresentanter, under ledning av Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet (Brå) tog 2019 fram följande definition: Våldsbejakande extremism är när en individ eller grupp utifrån ideologiska motiv förespråkar, främjar eller utövar våld, hot, tvång eller annan allvarlig brottslighet för att a) uppnå förändring i samhällsordningen och/eller b) påverka politiskt beslutsfattande eller myndighetsutövning och/eller c) hindra enskilda individer från att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter.¹¹

För att underlätta begrepps användningen i rapporten kommer begreppet organiserade kriminella miljöer användas när både organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism och terrorism åsyftas.

---

¹⁰ <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/organiserad-brottslighet/myndighetsgemensamsatsning-mot-organiserad-brottslighet/>

¹¹ Se vidare

https://www.cve.se/download/18.7d27ebd916ea64de53021e/1574934819115/CVE_folder_2019.pdf

2 Bakgrund

Säkerhetshoten i Sverige förändras kontinuerligt och utmaningarna från organiserad brottslighet, extremism och terrorism har inte varit så omfattande som nu. Enligt Säkerhetspolisen (2021) ökade antalet genomförda attentat i västvärlden under 2020 efter flera års minskning. Medan terrorism och andra ideologiskt motiverade brott är ett hot mot demokratin påverkar den organiserade brottsligheten samhällsprocesser och sektorer med konsekvenser för invånare, stat och näringsliv. Exempelvis tillägnar sig den organiserade brottsligheten genom avancerade brottsupplägg och etablering av välfärdsföretag mycket stora belopp från de svenska välfärdssystemen (Polismyndigheten, 2019). Samtidigt menar Säkerhetspolisen (2021) att den våldsbejakande extremismen institutionaliseras med hjälp av finansiering genom bolag, stiftelser och föreningar som omsätter många miljoner i statliga medel. Enligt Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen (SOU 2019:59) som lämnade sin slutrapport i december 2019 betalas varje år omkring 18 miljarder kronor ut felaktigt. Delegationen bedömer att drygt hälften av felen misstänks vara avsiktliga fel från sökande då brotten sker systematiskt och det uppenbara vilseledandet framställs i ansökningshandlingarna.

Polismyndigheten har i tidigare kartläggningar konstaterat att bedrägerier är en viktig inkomstkälla för många kriminella nätverk. Bedrägerier har kunnat knytas till olika kända kriminella nätverk. Tillvägagångssätten spänner från enkla till mer komplexa upplägg. De innefattar bland annat olika former av identitetsbedrägerier, det vill säga lån och krediter tagna i annans namn till mer komplexa bedrägeriupplägg som involverar exempelvis företag, möjliggörare, specialister och insiders. En viktig slutsats i dessa kartläggningar är att bedrägerier är en viktig inkomstkälla för många nätverk inom kriminella miljöer.¹²

Vidare har bedrägeribrotten blivit mer komplicerade att utreda, bland annat genom en tydligare koppling till digitala hjälpmedel samt den höga graden av aktörernas organisationsförmåga. Bedrägeribrotten kan också beskrivas som mer icke-geografiska jämfört med andra brottstyper. Med det avses att det är möjligt för en gärningsperson att med hjälp av digitala hjälpmedel begå bedrägerier såväl lokalt, regionalt, nationellt som internationellt. Trots ökad komplexitet visar intern analys att Polisens brottsbekämpande förmåga inom bedrägeriverksamheten inte har anpassats i tillräcklig omfattning. Brottsutvecklingen ställer nya och högre krav på en mer effektiv bedrägeribekämpning, bland annat genom utökad resurs, högre kompetens och ökad samverkan med relevanta samhällsaktörer. Tidigare har bedrägeribekämpningen inom Polismyndigheten varit något spretig och saknat en gemensam struktur och strategi.¹³

I den allmänna debatten i Sverige hur dessa företeelser ska bekämpas har fokus varit på stärkt lagstiftning, myndigheter och myndighetssamverkan. Men för att möta hotet från extremistmiljöerna och organiserad brottslighet krävs ett bredare grepp kring brottsvinsterna och finansieringen inom dessa miljöer samt upprätthållandet av en kontinuerlig fördjupad lägesbild om förhållandet mellan kriminella miljöer och brott mot 9 kap BrB om bedrägerier och Bidragsbrottslagen. En utgångspunkt i bekämpningen av de organiserade kriminella miljöerna borde kanske ligga vid att förebygga och förhindra vinst-

¹² <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/oktober/kriminella-foretag-utnyttjar-svenska-valfardssystem>

¹³ Polismyndigheten, A231.788/2020

drivande kriminella aktiviteter på aktörsnivå samt att samtidigt genomföra polisiär verksamhet som syftar till att störa dessa aktörers organisationsförmåga.

2.1 Bedrägeribrottslighetens utveckling

Bedrägeribrottslighet är en typ av brottslighet som varierat över tid. Som regel kan variationer av antalet anmälda bedrägeribrott förklaras med införandet av nya finansiella tjänster som sedan kompletterats med olika säkerhetslösningar. Vissa finansiella tjänster har blivit mer eller mindre obsoleta, till exempel användandet av checkar.

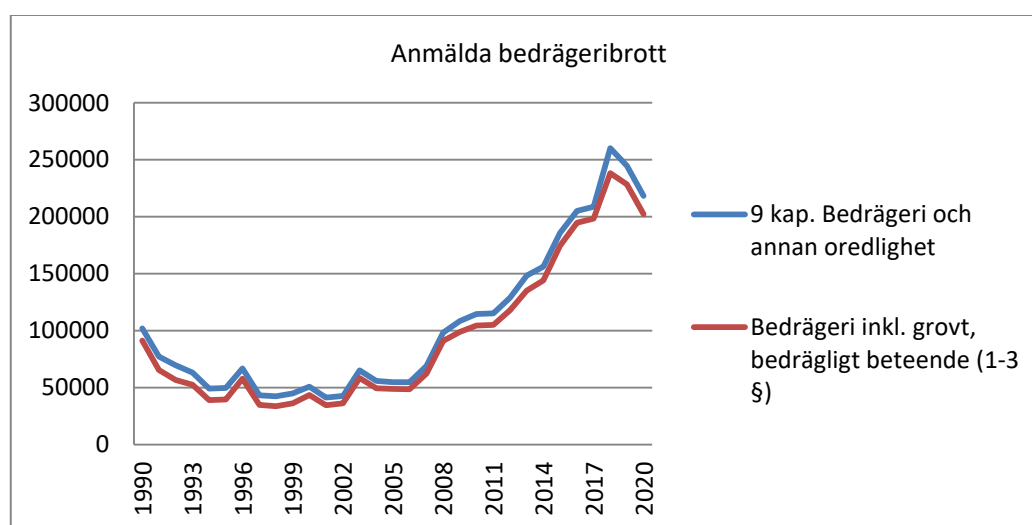
1990-talet kännetecknas bland annat av snabba teknologiska förändringar. Under detta decennium började mobiltelefoner användas i stor skala och Internet började användas av allt fler personer. Denna utveckling påverkade till synes inte antalet anmälda bedrägeribrott i någon större utsträckning. Situationen började förändras runt 2006. En rimlig förklaring till detta är bland annat introduktionen av ny teknik inom bank- och finansväsendet. En sådan förändring av banktjänster och betalningsrutiner är introduktionen av e-legitimationer och BankID som spelat en viktig roll för utvecklingen av finansiella tjänster och e-handel. Bakgrunden till sådana elektroniska identifieringsmetoder kan spåras tillbaka till år 2001 och den period då Sverige var ordförandeland i EU. Under denna period började olika myndigheter diskutera olika slag av "24-timmars-tjänster" för medborgarna i EU. En rad lagar ändras så att en elektronisk underskrift är lika giltig som en fysisk. I syfte att förenkla och effektivisera detta valde man i Sverige att vända sig till Internetbankerna eftersom dessa hade den största kundbasen som redan var elektroniskt baserad. Bankväsendet i Sverige bildar ett konsortium där de flesta svenska banker arbetar tillsammans för att skapa en infrastruktur för e-legitimationer och en teknik som kan accepteras av såväl individer som företag och myndigheter. År 2003 utfärdas den första BankID-legitimationen till en privatperson. Under samma år börjar 27 000 personer använda sig av BankID när de deklarerar. Vid årsskiftet 2003–2004 har mer än 100 000 personer skaffat sig ett BankID. År 2005 använder sig 500 000 personer av BankID när de deklarerar. I november samma år blir det tekniskt möjligt att utföra bankärenden med BankID med kort. Utvecklingen går sedan snabbt.

Allt fler tjänster ansluts till BankID och år 2011 skapas mobilt BankID, något som gör det möjligt att elektroniskt identifiera sig med hjälp av mobiltelefoner och surfplattor. År 2015 genomförs för första gången mer än en miljard banktransaktioner med hjälp av BankID i Sverige. För närvarande använder sig mer än åtta miljoner personer och företag av BankID i Sverige.¹⁴ Skapandet av olika elektroniska tjänster och e-legitimationer har medfört en rad fördelar för privatpersoner, företag och myndigheter. Det har också medfört en rad nackdelar och sårbarheter, bland annat i form av nya möjligheter att genomföra olika typer av bedrägerier. Det vill säga, digitaliseringen av samhället har också förändrat tillfällighetsstrukturerna för en rad olika former av kriminella aktiviteter på ett sätt som gynnar de personer som begår exempelvis bedrägeribrott, något som klart framgår av brottsstatistiken. NBC kan konstatera en liknande utveckling när det gäller Swish samt att detta elektroniska betalningssätt i stor omfattning används både när det gäller själva genomförandet av bedrägerier men även för en mängd penningtvättsupplägg. Swish är i dagsläget en svensk företeelse men kommer inom en snar framtid exporteras till andra delar av Europa, vilket sannolikt kommer påverka bedräge-

¹⁴ Hämtat från <https://www.bankid.com/om-oss/historia>

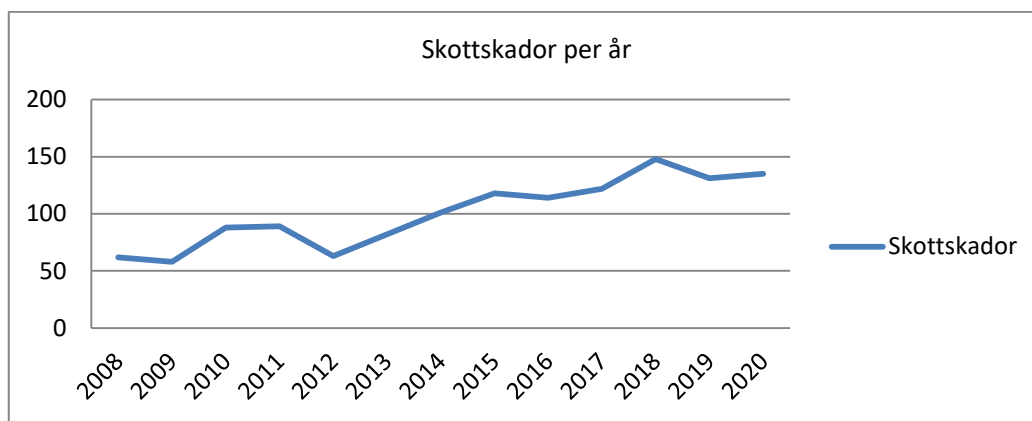
ribrottsligheten och underlätta för kriminella aktörer att snabbt flytta brottsvinster utomlands.

Under de första åren av 1990-talet minskade antalet anmälda bedrägeribrott påtagligt. År 1990 anmäldes 106 600 bedrägeribrott. Detta minskade relativt snabbt till 64 480 bedrägeribrott år 1993, en minskning med 40 procent. Under perioden 1993–2006 är antalet anmälda bedrägeribrott relativt stabilt. Under denna period anmäls i genomsnitt drygt 53 000 bedrägeribrott per år. Från 2007 och framåt förändras situationen radikalt. Antalet anmälda bedrägeribrott ökar med 35 procent under 2007. År 2010 har antalet anmälda bedrägeribrott ökat med 100 procent jämfört med 2006. Antalen anmälda bedrägeribrott fortsätter sedan att öka i snabb takt under 2010-talet. Under 2020 anmäldes 218 308 bedrägeribrott. Detta utgör en ökning om 280 procent jämfört med 2006.

Figur 2.1 Diagram över anmälda bedrägeribrott, 1990–2020. Källa Anmälda brott Brå

En intressant notering är att ökningen av antalet anmälda bedrägeribrott sammanfaller med det ökade skjutvapenvåldet. Det får anses som sannolikt att brottsvinsterna från bedrägeribrotten kan utgöra en av flera olika faktorer som kan ha haft inverkan på våldet i den kriminella miljön under det senaste decenniet. Det faktum att flera individer i den kriminella kontexten på ett enklare och mer riskfritt sätt än tidigare kan tillgodogöra sig stora brottsvinster på kort tid kanske rubbar dynamiken i de kriminella miljöerna där det tidigare konstaterats att brottsvinsterna kommit från andra typer av mer traditionell kriminalitet som över tid format de olika kriminella sammanhangen. Detta skulle i så fall generera en annan form av konkurrens i miljöerna där andra typer av individer utan en gedigen kriminell historik som tidigare hade mindre status på kort tid fått ett högre anseende vilket skulle kunna bidra till en eller flera förklaringsmodeller för den konfliktsituation vi kan se i dagsläget inom dessa kriminella miljöer.

Figur 2.2 Diagram avseende antal personer som vårdats i slutet eller/och specialiserad öppenvård (inkl. akutmottagning) till följd av övergrepp genom skottskada., 2008–2020. Källa: Patientregistret, Socialstyrelsen.

2.2 Olika former av bedrägeribrott

Bedrägeribrott och annan oredlighet regleras i brottsbalkens kapitel 9. Detta är en förhållandevis disparat samling kriminaliserade handlingar, bland annat bedrägerier, häleri, snyltningsbrott och utpressning. Utöver detta tillkommer lagstiftning som till exempel bidragsbrottslagen (2007:612) som kriminaliserar missbruk av bidrag, ersättningar, pensioner och lån för personligt ändamål som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, en kommun eller en arbetslöshetskassa om denna ersättning betalas ut till en enskild person.

Bedrägeribrott kan kategoriseras och analyseras på en rad olika sätt (se exempelvis BRÅ 2016:9). Inom ramarna för sin analysverksamhet använder sig Polismyndigheten av följande kategorier:¹⁵

- Kortbedrägerier
- Social manipulation
- Fakturabedrägerier
- Snyltning, grova fordringsbedrägerier och försäkringsbedrägerier
- Bidragsbedrägerier
- Övriga

Olika bedrägerityper kräver olika nivåer av organisering och komplexitet. Kortbedrägerier är en av de vanligaste formerna av bedrägerier. Grunden i ett kortbedrägeri är användningen av någon annans fysiska kontokort (också kallad för Card Present, CP) eller av endast kortuppgifter för att genomföra ett köp eller uttag (Card Not Present, CNP). Det fysiska kortet kan antingen vara ett riktigt kort som har blivit upphittat eller stulet, eller ett förfalskat kort där information från ett riktigt kort som man kommit åt har lagts in på magnetremsan, ett så kallat skimmat kort.¹⁶ Vid ett CNP-bedrägeri

¹⁵ Vad gäller olika former av bedrägerier och modus, se exempelvis Penningflöden i bedrägerier. Noa, Underrättelseenheten, 2021-09-07 samt Bedrägerier – underrättelsebild 2020, Dr: 649/20

¹⁶ Se exempelvis Brottsutvecklingen – bedrägerier i Sverige. Polisens nationella bedrägericenter, s. 11

genomförs ofta köpet via internet och oftast räcker det med de uppgifter som finns synliga på kortet för att genomföra köpet. Enligt NBC:s beräkningar genererar kortbedrägerier i genomsnitt knappt 135 miljoner i brottsvinster per år. Kortbedrägerier utan kort (CNP) genererar i genomsnitt drygt 216 miljoner kronor per år.

Bedrägerier genom social manipulation består av att gärningspersonen tar kontakt med en person och förmår denne att begå eller låta bli att begå en handling genom att utnyttja en förtroenderelation, i syfte att ge ekonomisk vinning till gärningspersonen. Social manipulation kan delas in i tre kategorier: romansbedrägerier, investeringsbedrägerier och befogenhetsbedrägerier. Dessa brott kräver oftast högre krav av social kompetens och social ingenjörskonst.¹⁷ Dessa former av bedrägerier genererar i genomsnitt brottsvinster på drygt 1 miljard kronor per år.

Romansbedrägerier är i grund och botten en online-baserad version av det klassiska sol-och-vårandet. Med hjälp av ett förberett manus kontaktas brottsoffret som tror sig inleda en relation med gärningspersonen. Efter en tid börjar gärningspersonen låna pengar av brottsoffret för att sedan försvinna. I mer än 90 procent av fallen träffas aldrig brottsoffer och gärningsperson i verkligheten. Under 2020 uppgick brottsvinsterna till 285 miljoner kronor.¹⁸ Det bör noteras att denna typ av bedrägerier förekommer i en rad olika länder. I vissa fall är denna typ av brottslighet förknippad med sofistikerade kriminella nätverk med hög organisationsförmåga som exempelvis Black Axe. Detta är ett nigerianskt kriminellt nätverk som för närvarande är aktivt i drygt 70 länder, bland annat Italien och Sverige. Black Axe anses vara relativt sofistikerade och besitter ett ansenligt våldskapital (Flanagan 2021).

Investeringsbedrägerier innebär att gärningspersonen förmår brottsoffret att investera i en vara eller instrument som inte existerar, exempelvis ädla metaller eller kyptovalutor. Brotten genomförs med hjälp av olika online-baserade hjälpmedel och mobiltelefoner. Som regel är denna typ av brottslighet gränsöverskridande till sin karaktär. I genomsnitt förlorar brottsoffret 350 000 kronor per brottstillfälle.¹⁹

Så kallad ”vishing” (voice phishing) utgör en typ av befogenhetsbedrägerier baserat på s.k. telefonfiske där bedragare i många fall utnyttjar personers utsatthet eller förespeglad utsatta situation och på så vis lurar personer att via telefon lämna ut känslig information, till exempel bankkoder, BankID och lösenord. Det är också en typ av bedrägerier som ökat avsevärt de senaste åren och som i huvudsak drabbar särskilt utsatta grupper så som funktionsnedsatta eller äldre personer, och i vissa fall även företag. Enligt NBC bedöms vishing generera brottsvinster på i genomsnitt hundratals miljoner kronor per år. Under 2020 var brottsvinsterna för vishingbedrägerierna 156 miljoner kronor. Under perioden januari till september 2021 ligger brottsvinsterna på 234 miljoner kronor, vilket är en markant ökning. Under de tre sommarmånaderna 2021 uppgick brottsvinsterna i genomsnitt till 24,7 miljoner kronor per månad. Dessa brottsvinster kan jämföras med följande exempel avseende brottsvinster från narkotikaförsäljning. Brottsvinster av den

¹⁷ Brottsutvecklingen – bedrägerier i Sverige. Polisens nationella bedrägericenter, s. 5.

¹⁸ Se exempelvis <https://intrapolis.polisen.se/aktuellt/nyhetsarkiv/2021/juni/285-miljoner-i-brottsvinster-bara-under-2020/>

¹⁹ Se exempelvis

<https://intrapolis.polisen.se/aktuellt/nyhetsarkiv/2021/maj/regioner/gemensam/internationella-samarbeten-behovs-for-att-komma-at-investeringsbedragier/>

storleksordningen kan uppnås vid narkotikaförsäljning, förutsatt att man lyckas sälja 20 kilo kokain per månad till ett försäljningspris om 1000 kr per gram, alternativt 200 kilo cannabis per månad till ett försäljningspris om 100 kronor per gram. Resonemanget förutsätter en vinstmarginal om 50 procent, något som sannolikt är i överkant.²⁰ De kriminella aktörerna som till stor del ligger bakom vishingbedrägerierna återfinns i den multikriminella kontexten inom de kriminella nätverksstrukturerna som vuxit upp i de socialt utsatta områdena i Sverige.

En annan bedrägeriform är annonsbedrägeri där gärningsperson vilseleder brottsoffret med hjälp av en annons där en vara eller någon typ av tjänst erbjuds till ett förmånligt pris. Det kan röra sig försäljning av något eller uthyrning. När betalning erlagts uteblir leveransen eller så levereras en felaktig eller defekt vara eller tjänst. Det bör noteras att även det omvända kan vara aktuellt, det vill säga säljaren får inte fullgod ersättning av köparen. Det kan också förekomma att gärningspersonen försöker sälja varor med hjälp av målvaktsidentiteter eller genom kapning av ett försäljningskonto. Det finns också uppgifter om att förfalskade märkesvaror säljs på annonssidor eller sociala medier. Den här typen av bedrägerier uppskattas generera i genomsnitt 79 miljoner kronor i brottsvinster per år.

Fakturabedrägerier genomförs genom att gärningspersonen förmår vilseleda brottsoffret – en person eller ett företag – så att denne betalar en faktura för en vara eller en tjänst som personen/företaget de facto inte har beställt. Detta är en typ av bedrägeribrott som genererar brottsvinster på i genomsnitt drygt 90 miljoner kronor per år. Det finns fler indikationer att kriminella aktörer tvättar pengar genom fakturabedrägerier. Detta genomförs i syfte att skapa kostnader som företaget inte har haft. Detta är en välkänd teknik för penningtvätt. Med hjälp av ett sådant förfarande är det möjligt att omvandla brottsvinster till fiktiva inkomster. Dessa fiktiva inkomster omvandlas på så vis till vita pengar som kan användas på olika sätt. Det bör noteras att det finns uppgifter om att påhittade fakturor används för terrorfinansiering.²¹

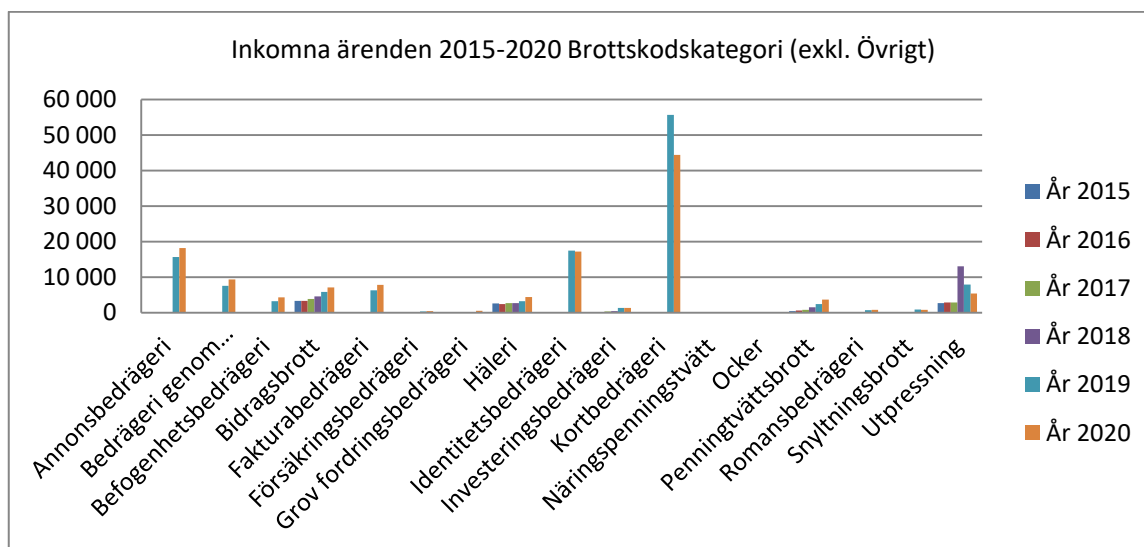
Dessa olika former av bedrägeribrott genererar enorma brottsvinster. Enligt NBC:s beräkningar generade bedrägerier drygt 2,1 – 2,3 miljarder kronor i brottsvinster under 2020. Notera att detta belopp inte inkluderar brottsvinsterna från så kallade välfärdsbedrägerier. Det uppskattas för närvarande att mellan 11 och 27 miljarder årligen utbetalas på felaktiga grunder. Brotten riktas mot ersättningar av olika slag som betalas ut till företag och enskilda. Dessa brott anses också utgöra en mycket lukrativ inkomstkälla för de organiserade kriminella miljöerna.

---

²⁰ Prisuppgifter från CAN, se vidare can.se.

²¹ Se Bedrägerier – underrättelsebild 2020, s. 12.

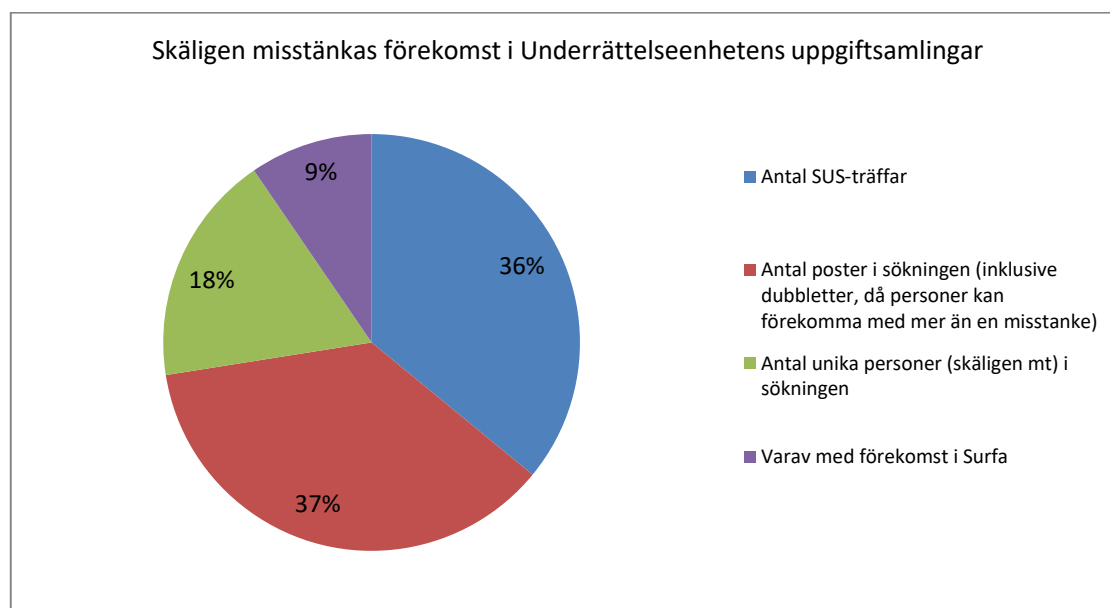

Figur 2.3 Antal inkomna ärenden per år och per brottskodskategori (2015-2020). Källa: STATUS, Polismyndigheten.

3 Analys

3.1 Fördelning av skäligen misstänkta, brottskodskategorier och uppgiftssamlingar

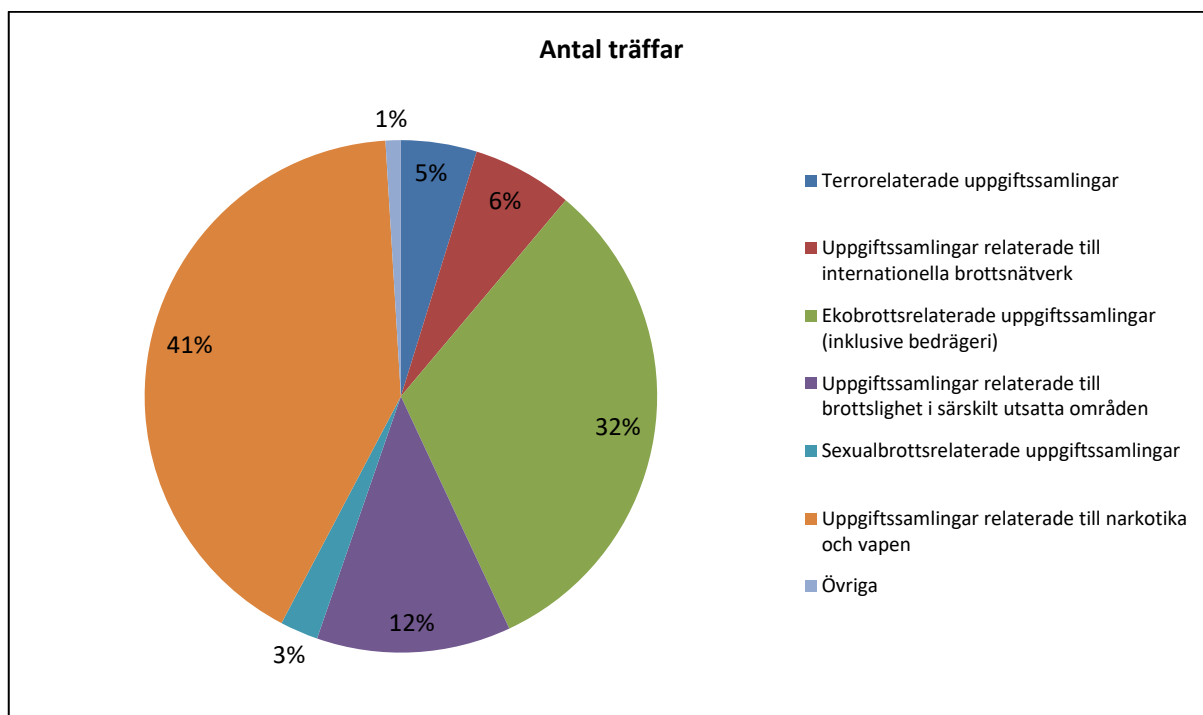
Under perioden 2018–2020 inkom drygt 473 000 bedrägeriärenden.²² I dessa ärenden registrerade 47 751 personer som skäligen misstänkt. Av dessa förekommer ca 54 procent av personer i Polismyndighetens olika uppgiftssamlingar (SUS). Dessa olika uppgiftssamlingar kan tematiseras i sju olika kategorier: Narkotika och Vapen, Brottslighet i särskilt utsatta områden, Internationella brottsnätverk, Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingar, Terrorrelaterade uppgiftssamlingar, Sexualbrott och Övriga.²³ I analysen saknas information om hur många uppgiftssamlingar som ingår i kategorierna eller har exkluderats. En person kan förekomma samtidigt i flera olika uppgiftssamlingar. I genomsnitt förekommer varje person 3,7 gånger vilket skulle kunna indikera den multikriminella kontexten.

Figur 3.1 Diagram över fördelning av antal skäligen misstänka personer för bedrägeribrott m.m., och deras förekomst i Underrättelseenhetens uppgiftssamlingar.

²² Samtliga bedrägeribrott enligt brottsbalkens nionde kapitel, bedrägeri och annan oredlighet. Förutom bedrägeri ingår även bland annat utpressning, häleri och ocker varav merparten består av bedrägerier.

²³ Dessa tematiseringar bygger på Polismyndighetens prioriterade inriktningar.

Figur 3.2 Diagram över fördelningen av antal träffar i respektive uppgiftssamlingskategori.

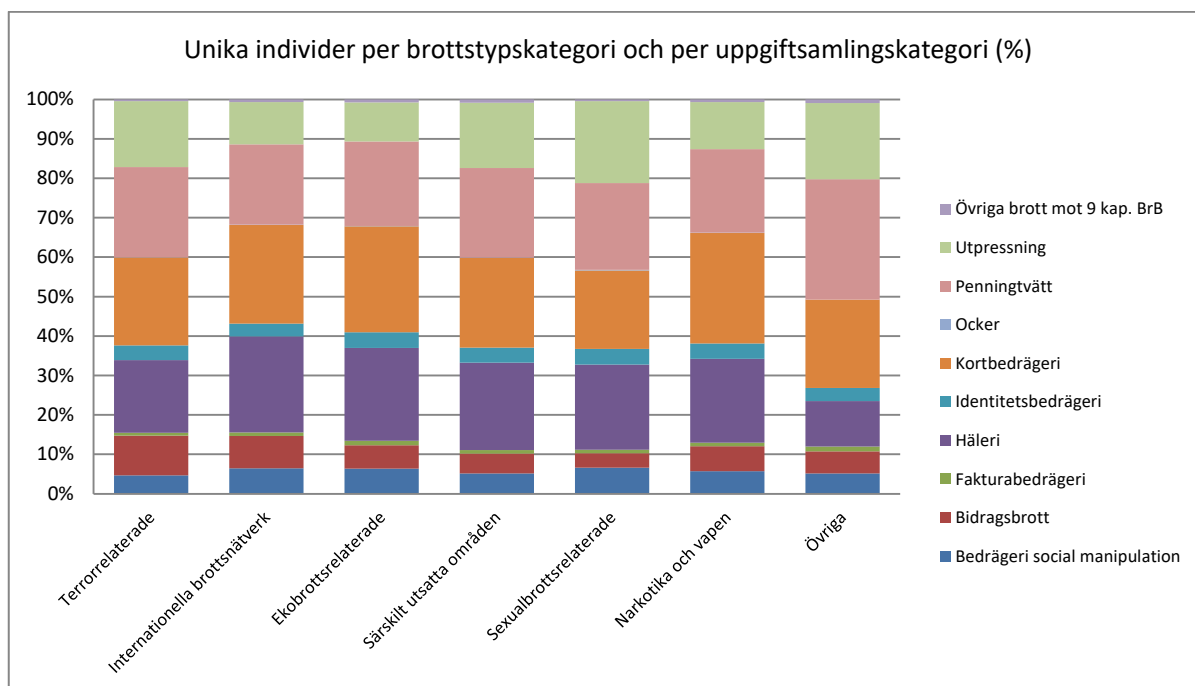
Fördelningar av antal SUS-träffar per tematiserad kategori för personer skäligen misstänkta för bedrägeribrott ser ut som följande: 41 procent av träffarna återfinns inom uppgiftssamlingar som är relaterade till Narkotika och Vapen. 32 procent av träffarna återfinns inom de Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingarna. Den resterade tredjedelen är fördelade inom uppgiftssamlingar som är relaterade till Terrorism (5%), Utsatta områden (12%), Internationella nätverk (6%), Sexualbrott (3%) och Övriga uppgiftssamlingar (1%). Det bör noteras att uppgiftssamlingen ”Internationella brottsnätverk” rimligtvis innehåller information dels avseende svenskar bosatta utomlands som genomför brott i Sverige och brottsnätverk som utgörs av utländska medborgare som begår brott i Sverige. Den terrorrelaterade uppgiftssamlingen torde rimligtvis innefatta information avseende de tre större extremistiska miljöerna; extremhögern - vänsterautonoma och den våldsbejakande islamistiska miljön.

En grundläggande fråga är i vilken utsträckning detta material återspeglar den faktiska fördelningen av dessa aktörer. Vi kan notera att endast 54 procent av de skäligen misstänka för bedrägeribrott förekommer i uppgiftssamlingarna. Om det beror på Underrättelseverksamhetens prioriteringar och inriktningar eller om det speglar personernas relevans går inte att bedöma. Men värt att notera är att om vi endast förhåller oss till de Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingarna som möjligen borde fånga in merparten av de som varit skäligen misstänkta för ekobrottsrelaterade aktiviteter innefattar endast 32 procent av alla träffar. Om vi antar att varje träff motsvarar en person – vilket är hypotetiskt då antalet träffar överstiger antalet personer som förekommer i uppgiftssamlingarna – skulle det endast utgöra 64 procent av alla som varit skäligen misstänkta för bedrägeribrott under åren 2018–2020. En förklaring till att alla aktörer inte förekommer i uppgiftssamlingarna kan bero på att de som delgivits skäligen misstanke för bedrägeri-

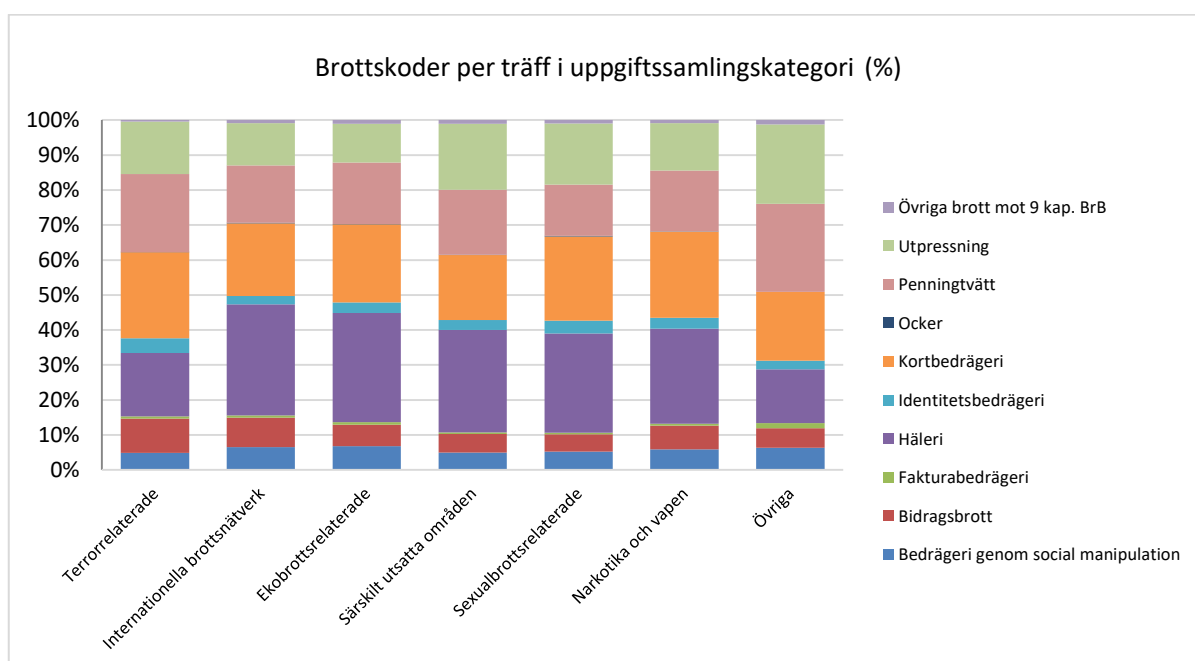
brott inte alltid är huvudmän – istället handlar det om målvakter och personer på lägre hierarkiska nivåer. Samtidigt visar den samlade kunskapen vid NBC att det är svårt att bedöma vilka som utgör målvakter eller har en mer central betydelse för brottsligheten varför det kan vara en effektiv inriktning för utredningsverksamheten att lägga operativa resurser på bekämpning och lagföring av målvakter alternativt analysera relationerna mellan personerna inom respektive brottskluster i syfte att nå strategiskt brottsförebyggande effekter.

En vidare slutsats från fördelningen av förekomster i uppgiftssamlingar är att individer som varit skäligen misstänka för bedrägeribrott förekommer i olika brottsliga sammanhang som representeras av uppgiftssamlingarna. Det vill säga att dessa personer förekommer exempelvis i såväl Terrorrelaterade uppgiftssamlingar samtidigt som de förekommer i uppgiftssamlingar som hanterar Sexualbrott, något som tyder på en heterogen miljö. En fördjupad analys behövs för att bedöma i vilken utsträckning bedrägeribrottsligheten finansierar och upprätthåller olika kriminella miljöer.

Det finns flera sätt att bryta ner och analysera materialet. I Figur 3.3 har vi beräknat fördelningen av unika individer per brottstypskategori och per uppgiftssamlingskategori och i Figur 3.4 har vi istället analyserat brottskoder per uppgiftssamlingskategori. Det bör noteras att samma individ kan förekomma flera gånger i materialet men endast en gång per brottskod och uppgiftssamlingskategori. Det här skapar en möjlighet att analysera närmare hur fördelningen av olika former av bedrägerier är fördelade i olika uppgiftssamlingar och på så sätt identifiera eventuella mönster. Det bör noteras att materialet är behäftat med en rad olika bias och det är möjligt att ovan nämnda mönster speglar polisens olika prioriteringar och rutiner snarare än den faktiska fördelningen. Vidare ska det noteras att det är procentuellt fördelat per Uppgiftssamlingskategori. Som framgår av Figur 3.2 är det förhållandevis stora skillnader i absoluta tal på antal träffar i respektive uppgiftssamlingskategorin.

Figur 3.3 Diagram över fördelningen av unika individer per brottstypskategori och per uppgiftssamlingskategori. Notera att samma individ kan förekomma i olika uppgiftssamlingskategorier.

Figur 3.4 Diagram över fördelningen av brottskoder per uppgiftssamlingskategori.

Vad som framkommer är att de olika brottstypskategorierna är någorlunda jämnt fördelade i uppgiftssamlingarna med undantaget för uppgiftssamlingskategorin Övriga. Eftersom vi saknar insyn vad kategorin Övriga innehåller för uppgiftssamlingar är det svårt att dra några vidare slutsatser. Av analysen framgår att brottsformer som ligger

närmare våldsanvändning såsom Utpressningar och kräver lägre komplexitet såsom Häleri är mer dominerande i uppgiftssamlingar som berör socialt utsatta områden. Liknande omvända mönster ser vi när det kommer till bedrägeriformer som kräver något högre komplexitet såsom bedrägeri genom social manipulation, identitets- och faktura-bedrägeri. Dessa är tydligare kopplade till Terror- och Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingar. Gällande bidragsbrott och penningtvätt ser vi att de terrorrelaterade uppgiftssamlingarna uppvisar ett annat mönster än övriga uppgiftssamlingskategorier med något högre andel.

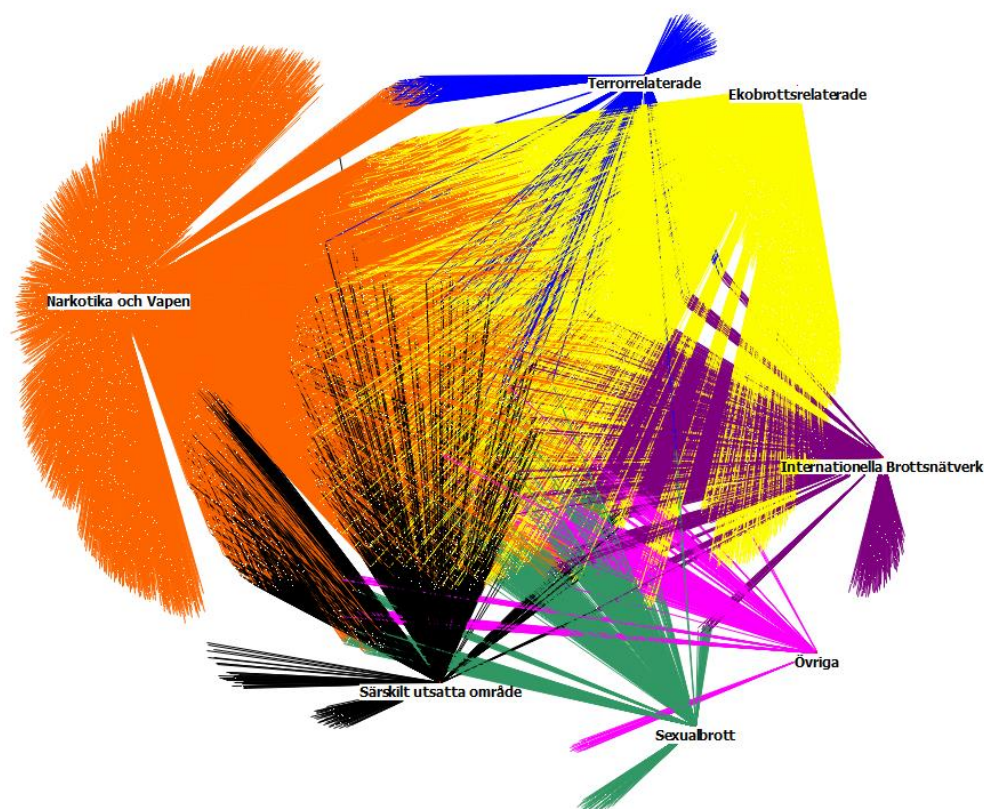
Vidare kan noteras att Häleri tycks dominera inom uppgiftssamlingar som är inriktade på Ekobrottslighet och Internationella brottsnätverk. Häleri och Kortbedrägeri dominerar i uppgiftssamlingskategorierna med undantag för kategorin Övriga. Förekomst av Ocker och Fakturabedrägerier verkar vara näst intill obefintlig (under 1 %) i uppgiftssamlingarna.

Sammantaget kan det konstateras att de individer som dominerar de olika uppgiftssamlingarna domineras i första hand av de individer som är kopplade till Narkotika och vapen. Detta kan indikera att brottsvinsterna från olika typer av bedrägeribrott delvis återinvesteras inom de kriminella miljöernas aktiviteter, dels för att skapa nya investeringsmöjligheter i en kriminell kontext, dels för att tillförsäkra sig ett potentiellt våldskapital eller för att få insteg i legala samhällsstrukturer. Vidare verkar de individer som kopplats till uppgiftssamlingar avseende ”särskilt utsatta områden” förekomma i störst antal i samband med de typer av bedrägeribrott som kräver relativt lite kunskap för att kunna genomföras, exempelvis utpressning, häleri, penningtvätt och kortbedrägerier. De individer som förekommer i uppgiftssamlingar avseende ”terrorrelaterad brottslighet” förekommer i störst antal i samband med bedrägeribrott som häleri, kortbedrägerier, penningtvätt och utpressning. Dessa brottstyper har även stora andelar av individer kopplade till uppgiftssamlingarna ”Narkotika och vapen”, ”Särskilt utsatta områden”, ”Ekobrottslighet” och ”Internationella brottsnätverk”. Detta innebär bland annat att det sannolikt finns kopplingar mellan dessa, något som troligen skulle kunna innebära att personer kopplade till terrorism har relativt goda möjligheter att exempelvis få tillgång till vapen. I analysen framgår det också att bidragsbrott utmärker sig i uppgiftssamlingar avseende Terrorrelaterad brottslighet. Kategorin verkar likt ”Övriga” skilja sig något från fördelningen inom övriga uppgiftssamlingar.

3.2 Kopplingar mellan individer och brottskoder

Tidigare avsnitt syftade till att undersöka fördelningen av förekomsten av de skäligen misstänka för bedrägeribrott i Polismyndighetens olika uppgiftssamlingar. I det här avsnittet tittar vi närmare på vilka mönster det uppstår när man analyserar länkar på individ och brottskods nivå. Notera att kopplingar här utgörs endast om en person förekommer i samma uppgiftssamling på individnivå (Figur 3.5) och på brottstypskategori (Figur 3.6). Eftersom dessa bygger på samtliga förekomster speglar länkarna i analysen delvis hur omfattande uppgiftssamlingskategorierna är (se figur 3.2). Det bör upprepas att analysen endast består av individer som varit skäligen misstänkta för brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) och förekommer i Polismyndighetens uppgiftssamlingar. Trots dessa avgränsningar framträder vissa mönster.

Exempelvis kan det noteras att det finns kopplingar mellan samtliga uppgiftssamlingskategorierna när man studerar dessa kopplingar på individnivå. Exempelvis framkommer ett tydligt kluster av individer som endast förekommer inom Terrorrelaterade och Narkotika och Vapeninriktade uppgiftssamlingar vilket indikerar ett slags Crime-Terror Nexus.²⁴ På liknande sätt framträder kluster av individer mellan Terrorrelaterade och Internationella brottsnätverk. Vidare kan vi identifiera kopplingar mellan uppgiftssamlingar som är inriktade mot Terrorism och Särskilt utsatt områden, mellan Ekobrottsrelaterade och Narkotika och Vapen, samt mellan Särskilt utsatt områden och Narkotika och Vapen.

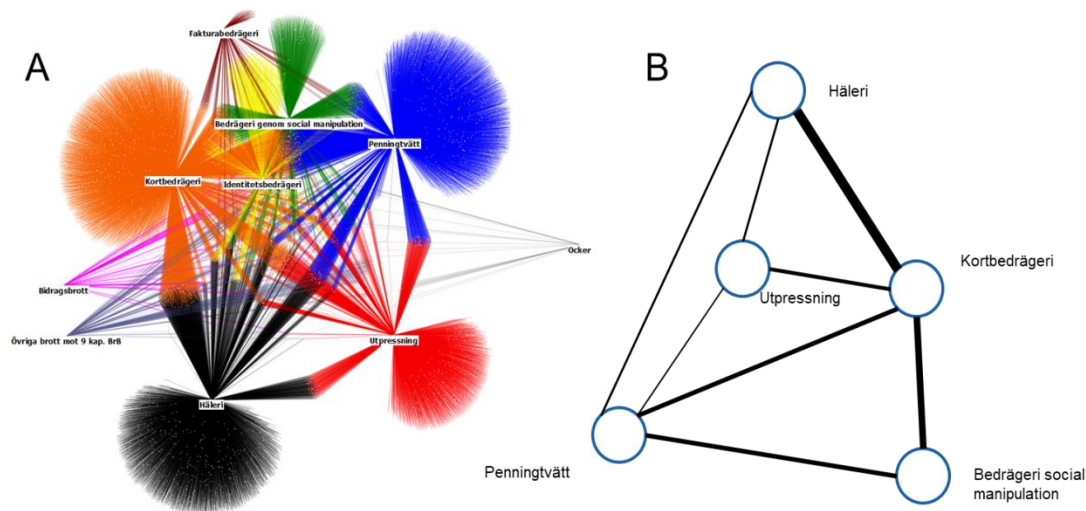

Figur 3.5 Nätverksanalys baserad på kopplingar på personer som är skäligen misstänkta för bedrägeribrott och förekomst i uppgiftssamlingskategori. Färger speglar respektive uppgiftssamlingskategori.

Trots att uppgiftssamlingskategorin Narkotika och Vapen har nio procentenheter fler träffar än Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingar (se figur 3.1) så uppvisar Narkotika och Vapen högre centralitet än de Ekobrottsrelaterade. Narkotika och Vapen har exempelvis fler länkar inom nätverket. Detta tyder på att individerna som förekommer i uppgiftssamlingar om Narkotika och Vapen kan ha en viktig betydelse för bedrägeribrott i allmänhet som inte enbart bygger på absoluta tal om antal träffar. Alternativt att dessa uppgiftssamlingar är bättre utvecklade med underbyggd information. I framtida ana-

²⁴ Avseende begreppet Crime-Terror Nexus, se exempelvis Steve Hutchinson och Pat O'Malley, A Crime-Terror Nexus? Thinking on Some of the Links between Terrorism and Criminality, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 30, 2007, No. 12, 1095-1107.

lyser kan det vara värt att uppgiftssamlingskategorin analyseras närmare för att undersöka dess betydelse för bedrägeribrott. Dels för att identifiera viktiga brottskluster som bör bekämpas för att i större omfattning nå strategiskt brottsförebyggande effekter, och dels för besvara frågor på vilket sätt bedrägeribrotten kan ha en inverkan på konflikterna i den multikriminella kontexten.

Figur 3.6 (A) Nätverksanalys baserad på kopplingen mellan brottskoder och förekomst i uppgiftssamlingskategori. Färger speglar respektive brottskodskategori (B) Klusteranalys av de fem största brottskodskategori i nätverks i figur A.

Figur 3.6 bygger på analys av kopplingar mellan brottskoder och deras förekomst i uppgiftssamlingarna. Även om det är på individnivå så utgörs noderna i analysen av brottskoder. Figur 3.6 B är en förenkling av analysen i figur 3.6 A och bygger på hur brottskoderna är sammanlänkande.

Ovan nämnda analys uppvisar ett antal mönster. Av nio brottskodskategorier är fem de mest framträdande (Häleri, Utpressning, Penningtvätt, Kortbedrägeri och Bedrägeri genom social manipulation). Det beror inte endast på antal länkar utan på brottskodernas centralitet. Vi kan identifiera att kortbedrägerier har den mest centrala positionen i nätverket. Det ska inte tolkas som att individer som begår kortbedrägerier har hierarkisk mer central position i bedrägeribrottsligheten, utan det kan exempelvis förhålla sig så att dessa utgör målvakter i brottsupplägg och brottstyper vilket kan vara viktigt när ärenden och resurser prioriteras.

Oavsett hur det förhåller sig bör deras roll undersökas vidare med anledning av det mönster som identifieras i analysen. Det framkommer även en fördelning mellan brottstyper som kräver hög grad av komplexitet och de som kräver en lägre grad av komplexitet. Brottsbrott som har lägre grad av komplexitet har delvis en tydligare koppling till brottstyper som innefattar hot och våld, som Utpressning, men även Häleri. Brottsbrott som kräver högre grad av komplexitet som bedrägeri genom social manipulation verkar inte ha någon vidare direkt koppling till Utpressningar och Häleri. Gällande Kortbedrägeri verkar denna kategori utgöra en slags brygga som kopplar ihop de olika brottskodskategorierna. Vidare verkar inte Kortbedrägeri ha omfattande kopplingar till Bidragsbrott som istället har kopplingar till Penningtvätt. Likaså har Fakturabedrägerier koppling till

Penningtvätt och Kortbedrägeri. I synnerhet verkar det vara olika kluster av individer som ägnar sig åt Fakturabedrägerier i kombination med Kortbedrägerier och Fakturabedrägerier i kombination med Penningtvätt. Brottsområden som även utmärker sig i uppgiftssamlingar fokuserar på Terrorrelaterad brottslighet och Övriga.

4 Slutsatser och rekommendationer

Syftet med rapporten är att ta fram ett strategiskt kunskapsunderlag där förhållandet mellan organiserade kriminella miljöer och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) analyseras. Målet är att identifiera och diskutera risker och utmaningar och därigenom bidra till NBC:s strategiska förmåga att stärka samhällets motståndskraft mot bedrägeribrottslighet.

Rapportens frågeställning har således varit att besvara a) vilken koppling finns mellan organiserade kriminella miljöer såsom organiserad brottslighet och extremism och brott mot 9 kap BrB om bedrägeri och annan oredlighet samt Bidragsbrottslagen (2007:612) samt b) Vilka rekommendationer kan ges utifrån analys av materialet och av processen med att genomföra uppdraget.

Svaret på den första frågan är att det finns kopplingar och det finns intressanta mönster i dessa kopplingar som bör studeras närmare. Kortbedrägerier och individer som förekommer i uppgiftssamlingar om Narkotika och vapen kan ha viktig roll för bedrägeribrottsligheten. Vad detta består av behöver undersökas vidare eftersom det erhållna materialet inte tillåter vidare fördjupad analys.

Vidare kan vi se att brottsformer som ligger närmare våldsanvändning som Utpressningar och som kräver lägre komplexitet som Häleri är mer dominerar i uppgiftssamlingar som berör socialt utsatta områden. Liknande omvända mönster ser vi när det kommer till bedrägeriformer som kräver något högre komplexitet såsom bedrägerier genom social manipulation, identitets- och fakturabedrägerier. Dessa är tydligare kopplade till Terror- och Ekobrottsrelaterade uppgiftssamlingar. Gällande bidragsbrott och penningtvätt ser vi att kategorin Övrigt och de terrorrelaterade uppgiftssamlingarna uppvisar ett annat mönster än andra uppgiftssamlingkategorier med något högre andel.

Sammantaget visar analysen att det finns kluster av individer som verkar vara specialiserade på vissa brottstyper. Det kanske mest oroande är kluster av individer skäligen misstänka för bedrägerier endast förekommer inom Terrorrelaterade uppgiftssamlingar i kombination med Narkotika och vapen eftersom ett nexus mellan organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism kan skapa hybrida säkerhetsutmaningar.

För närvarande uppskattas att mellan 11 och 27 miljarder kronor betalas ut på felaktiga grunder till såväl företag som privatpersoner. Dessa belopp utgör en mycket lukrativ inkomstkälla för olika typer av organiserade kriminella miljöer och riskerar dessutom att skada tilltron till det så kallade samhällskontraktet och det legala finansiella systemet. Exempelvis visar vår analys kopplingar mellan bidragsbrott och penningtvättsbrott. Rapporten påvisar också att bedrägeribrott genererar ansevliga brottsvinster som kan utgöra en strategisk resurs för de olika kriminella nätverk som begår brotten. De olika typerna av bedrägeribrott genererar höga brottsvinster. Enligt NBC:s beräkningar genererar bedrägerier drygt 2 miljarder kr i brottsvinster per år. Detta motsvarar de årliga vinstmarginalerna för narkotikaförsäljning i första led i Sverige, men med betydligt lägre risker. Notera att detta belopp inte inkluderar brottsvinsterna från de så kallade välfärdsbrotten. Detta innebär att de olika typerna av organiserade kriminella miljöerna regelbundet ges tillgång till ansevliga finansiella medel som sedan kan användas för investeringar i såväl den kriminella kontexten som den lagliga ekonomin. I sin förlängning innebär detta också att dessa brottsvinster kan vara systemhotande till sin ka-

raktär. Tillgång till denna typ av belopp innebär att olika kriminella grupperingar får en hög grad av operativ uthållighet och dessutom kan köpa sig in i – eller infiltrera – samhällsviktig verksamhet av olika slag.

Vi kan notera att bedrägeribrottsligheten uppvisar en liknande negativ utveckling som skjutningar i kriminella miljöer. NBC har i tidigare kartläggningar konstaterat att det finns ett samband mellan bedrägeribrottsligheten och skjutningar. Det är oklart på vilket sätt bedrägerier påverkar våldet. Om det beror på att brottsvinster skapar konkurrensutsatta situationer inom den kriminella miljön som stör den kriminella dynamiken genom att tidigare mindre tongivande individer får maktpositioner eller om det handlar om konkurrens inom bedrägerimarknaden har inte analyserats inom ramarna för denna rapport. Förhållandet och sambandet mellan den ökande våldsbrottsligheten och bedrägeribrottsligheten bör studeras närmare, speciellt mot bakgrund av att NBC kan konstatera ett samband mellan den senaste tidens skjutningar och bedrägeribrottsligheten.

Under arbetets gång har vi vid ett flertal tillfällen stött på handläggare som har noterat förekomsten av brottsvinster härrörande från olika former av bedrägeribrott i förundersökningar rörande olika våldsbrott. Typiskt sett faller dessa brottsvinster utanför utredningens intresse inom den pågående förundersökningen. Dessa belopp kan vara ansevärliga och det torde ge strategiskt brottsförebyggande- eller riskreducerande effekter om dessa brottsvinster togs i beslag för att förhindra återinvestering i annan allvarlig brottslighet. Det bör utredas på vilket sätt det vore framgångsrikt om bedrägeriutredare tydligare kopplas till ärenden om skjutningar och dödligt våld i förundersökningar som rör kriminella nätverksstrukturer.

Delar av Polismyndigheten bör i större omfattning fokuseras med vad som driver och motiverar de organiserade kriminella miljöerna i Sverige och deras aktiviteter utomlands. Bedrägeribrottsligheten är i förhållande till annan typ av brottslighet en förhållandevis riskfri kriminell aktivitet. Det kan konstateras att relationen mellan den organiserade brottsligheten och bedrägeribrotten är uppenbar och en av de mer vinstdrivande kriminella aktiviteterna dessa aktörer kan hänföra sig åt. Speciellt då insatsen och risken i förhållande till utdelning i form av brottsvinster närmare analyserats. Skulle en sådan prioritering bli aktuell så är rekommendationerna att de strategiska personerna, möjliggörarna och specialisterna inom bedrägeribrottsligheten i första hand prioriteras. En utgångspunkt i bekämpningen av de organiserade kriminella miljöerna borde kanske ligga vid att förebygga och förhindra vinstdrivande kriminella aktiviteter på aktörsnivå samt att samtidigt genomföra polisiär verksamhet som syftar till att störa dessa aktörers organisationsförmåga till förmån för insatser som uteslutande syftar till lagföring av antalet bedrägeribrott.

5 Källförteckning

- Brottsförebyggande rådet, *Bedrägeribrottsligheten i Sverige* (Stockholm, 2016)
- Brottsförebyggande rådet, *Det brottsförebyggande arbetet i Sverige, Nuläge och utvecklingsbehov 2021* (Brå 2021)
- Hoffman, Bruce, *Inside Terrorism* (New York: Columbia University Pres, 2006)
- Europol EU SOCTA 2021, *Europol 2021, Serious and Organised Crime Threat Assessment* (Europol 2021)
- Europol Trend Micro Research, *Cyber – Telecom Crime Report 2019* Europol's European Cybercrime Centre (EC3)
- Flanagan, Jane, *Nigerian Black Axe suspects held in Cape Town over 'catfishing' scam*, The Times, 22 oktober, 2021.
- Hutchinson, Steve och O'Malley, Pat, *A Crime-Terror Nexus? Thinking on Some of the Links between Terrorism and Criminality*, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 30, 2007, No. 12, 1095-1107.
- Polismyndigheten, *Hantering av bedrägeribrottsligheten i ett framåtblickande perspektiv* (Polismyndigheten A231.788/2020)
- Polismyndigheten, *Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021* (Polismyndigheten A052.211/2021)
- Polismyndigheten, *Polisens metodstöd för utredning av grova våldsbrott*, version 4 (Stockholm, 2017)
- Polismyndigheten, *Bedrägerier – underrättelsebild 2020* (Stockholm, 2020)
- Polismyndigheten, *Myndighetsgemensam lägesbild organiserad brottslighet* (Nationellt underrättelsecentrum, 2021)
- Polismyndigheten, *Lärdomar av Encrochat – Analysprojekt Robinson* (Stockholm, 2021)
- Statens offentliga utredningar, *SOU 2019:59 Samlade åtgärder för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet*, (Stockholm, 2019)
- Svenskt Näringsliv, *Näringslivsagenda mot brottslighet inom arbetskraftsinvandringen* (Svenskt Näringsliv 2021)
- Säkerhetspolisen, *Säkerhetspolisen 2020*, (Stockholm, 2021)